

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР «ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНО-
ПРАВОВИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА
ЯРЕМЕНКА»
ДУ «УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ» (ЧЕХІЯ)
ВАРШАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ПОЛЬЩА)
СТАМБУЛЬСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ТУРЕЧЧИНА)

МОЛОДЬ ТА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

21 червня 2024

Київ 2024

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 2 від 19 вересня 2024 року)*

Редакційна колегія:

К. Захаренко, доктор політичних наук, доцент;
І. Рашковська, кандидат психологічних наук;
Р. Драпушко, кандидат філософських наук, доцент;
С. Болтівець, доктор психологічних наук, професор;
О. Сіра, кандидат філософських наук;
Ю. Шевцова, кандидат наук з державного управління.

**МОЛОДЬ ТА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ** [Електронний ресурс]: збірник матеріалів Міжнародної
науково-практичної конференції (21 червня 2024 р.)/ Київ: УДУ імені Михайла
Драгоманова, 2024. 127 с. PDF-формат.

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Молодь та молодіжна політика в Україні в умовах воєнного стану» містить короткий зміст результатів наукових досліджень молодих та досвідчених дослідників, що стосуються молоді та молодіжної політики за умов військової агресії російської федерації проти України.

Матеріали зацікавлять науковців, викладачів, представників органів державного управління та органів місцевого самоврядування, здобувачів вищої освіти, аспірантів, а також тих, хто цікавиться питаннями становища молоді, молодіжної політики та молодіжної роботи в Україні.

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність викладеного матеріалу, автентичність цитат, вірність посилань несуть автори матеріалів, а також (для аспірантів) наукові керівники.

© *Автори публікацій, 2024*
© *Український державний університет*
імені Михайла Драгоманова, 2024

Це по суті має бути безперервна робота з моніторингу як громадської думки (особливо молоді), так і зворотного зв'язку від фахівців на місцях, задоволення їхніх запитів та потреб.

Отже бачимо, що мета державної політики у сфері національно-патріотичного виховання є об'єктивною, відповідає потребам громадян та її досягнення потребує більшого ресурсного забезпечення й системної організації.

Список використаних джерел

1. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки : Указ Президента України від 13.10.2015 р. № 580/2015 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580/2015/paran16#n16> (дата звернення: 21.05.2024).

2. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах : наказ Міністерства освіти і науки від 16.06.2015 № 641 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text> (дата звернення: 21.05.2024).

3. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України від 13.12.2022 р. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2834-20> (дата звернення: 20.05.2024).

Євген Сірий / Evgen Siryy`
*доктор соціологічних наук, професор,
завідувач відділу НДЦ «Інститут
соціально-правових та політичних досліджень
імені Олександра Яременка»
УДУ імені Михайла Драгоманова, ІС НАНУ
(м. Київ, Україна)*

**ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ ПРОФЕСІЙНОГО
САМОВИЗНАЧЕННЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ: СОЦІОЛОГІЧНІ ТА
ПРАКСЕОЛОГІЧНІ РІВНІ**

STUDY OF THE STATE AND PROBLEMS OF PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF YOUTH IN THE CONDITIONS OF WAR: SOCIOLOGICAL AND PRAXEOLOGICAL LEVELS

Суспільні зміни і запити державно управлінських структур потребують постійного інформаційно-методичного забезпечення програмних дій у формуванні соціальної та молодіжної політики. Тому, з появою великого кола питань, пов'язаних зі зростанням безробіття серед молоді, викликами війни, які дисбалансували соціальний порядок, ринок праці, життєві та професійні очікування молоді, активізувалася необхідність пошуку шляхів конструювання ефективних заходів у використанні молодіжного трудового потенціалу в Україні, що представляє на сьогодні високу значущість у розвитку країни [1]. Вияви та обґрунтування нових інституціональних ресурсів для пошуку та впровадження ефективних механізмів становлення молодіжного ринку праці та зайнятості в сучасних радикально нових реаліях для України входило до дослідницького кола інтересів Інституту, а згодом і НДЦ «Інститут соціально-правових та політичних досліджень імені Олександра Яременка».

Враховуючи поточну ситуацію, науково-дослідна робота була спрямована на дослідження рівня адаптивності та життєстійкості молоді щодо вибору професії та форми самозайнятості, на інституціональний, трендовий та ситуативний аналіз процесу первинної та подальшої трудової залученості молоді у сферу зайнятості, можливостей оптимального вибору професії, професійної самореалізації, стимулювання підприємництва і самозайнятості молоді як критерію її соціального становлення в руслі реалізації молодіжної політики з врахуванням викликів війни. Для цього є потреба у всеосяжному вивченні умов, які склалися в країні в розрізі широкомасштабної війни РФ проти України, їх подальший вплив стосовно життєвого потенціалу молоді в системі їх професійного самовизначення та професійної самореалізації.

Через призму теоретико-засадничих аспектів, розуміння професійної визначеності можна концептуалізувати як із теоретичних наративів життєвих стратегій індивіда (молоді), так і у поєднанні з концептом соціального

включення. Серед можливих інших дотичних концептів, ці вважаються більш дотичними та суголосними у соціологічній та праксеологічній площинах вивчення професійної визначеності молоді. Хоча, як показує дослідницька практика, поняття соціального залучення та життєвої стратегії не мають однозначного та чіткого визначення.

Дослідженню соціальної активності присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, у яких все більше наголошується на актуальності суб'єктно-діяльнісного підходу та механізмів стимулювання соціальної активності молоді, значущості особистісного підходу в практиці профорієнтації інтересів людини як суб'єкта професійного самовизначення, її індивідуальних особливостей, потреб. На сьогодні склалося кілька концепцій дослідження життєвих фахових стратегій, які різняться розумінням природи цього феномена. Одні дослідники пов'язують та інтерпретують їх як «стратегії адаптації» чи «стратегії виживання» (Н. Давидова, Н. Наумова), інші – з активним вибором, розглядаючи життєву стратегію особистості як вибір пріоритетних напрямів свого розвитку (Т. Резнік, Ю. Резнік) [2; 3; 4; 5]. Низка дослідників у своїх роботах наводять концепцію життєвої кар'єри працівника, проводячи аналогію з маркетинговою теорією життєвого циклу товару (С. Гриценко, М. Калиниченко, Л. Семеркова, В. Томілов) [6].

Щодо розуміння соціального включення, то, попри багатьох існуючих підходів, принципів розгляду, де воно досліджується у різних прив'язках до «виключення» чи «проблеми доступності до благ», ми розумітимемо і подаватимемо його з позиції самоорганізаційних дієвих процесів, спрямованих на підвищення ступеню активності індивідів чи груп при багатьох їх особливостях в житті суспільства. Практиологічна ж проєкція подібних досліджень містить стрижень спрямованої соціальної ефективності щодо шляхів збалансування чи підвищення соціальної активності об'єкта у форматі його соціального залучення.

У дослідженнях такого роду, окрім використання методів логічного, порівняльного, статистичного й економетричного аналізу, експертних оцінок,

досить валідним у своїй предметності є використання аналізу життєвого шляху (різновид біографічного методу), як структурно організованої цілісності та феноменологічної перспективи у вивченні життєвих планів та стратегій молоді, механізми життєвого й соціального конструювання, особливо в критичний період (що пов'язано з війною) [7; 8].

Проведені дослідження підтверджують висновок про суперечність умов розвитку цієї сфери та її трансформацію. Проблеми професійного самовизначення молоді завжди носили та носять перманентний характер за різних обставин, ситуацій у сфері зайнятості зокрема, та соціального становлення молоді – загалом. Можливості реалізації життєвих прагнень, планів для молоді виявилися суттєво обмеженими з причини зменшення дії старих регулятивних чинників і не сформованістю нових. Суттєвої проблеми (а для багатьох і катастрофічну) в цьому додала й військова агресія проти України, що створила нові суспільні виклики перед молоддю, які потрібно подолати в можливості та злагодженості дій держави, недержавних інституцій і суспільно-економічні активності самої молоді [9].

Проблем забезпечення зайнятості молоді обумовлено не тільки низьким рівнем її конкурентоздатності на ринку праці, відсутністю необхідного практичного досвіду, стажу роботи з професії, але й доступу до ресурсів (економічний, правовий, соціальний), рівнем її економічного, соціального та культурного капіталу. Через соціальний, матеріальний і територіальний чинники спроможності отримання освіти та самореалізації перспективу освітньо-професійної самовизначеності мають далеко не всі молоді люди. Вони стикаються з проблемою нерівності можливостей із протиріччям між декларованою рівністю прав на здобуття освіти та існуючою в дійсності соціальною диференціацією в цій сфері. Тому, на перше місце молоді люди часто ставлять не ті професії, які вони хотіли б отримати, а ті, які можливо отримати з міркувань «доступності» [10].

В Україні також накопичені серйозні диспропорції, пов'язані з неузгодженістю змісту вищої освіти з потребами ринку праці. Це пов'язано із:

проблемою приведення освітніх стандартів до потреб суспільного розвитку, професійно орієнтованих програм; структурними диспропорціями між ринковим попитом на професії та освітніми пропозиціями. Все це різноманітно обмежує поле професійних преференцій молодого покоління та можливості її професійного вибору [10]. До того ж збройна агресія РФ проти України 2022 р. призвела до істотних негативних змін у системі вищої освіти України в цілому. А, відповідно, зниження доходів населення, вимушена міграція, значне посилення «освітньої міграції» спричинили суттєве зниження попиту на вітчизняну вищу освіту. Це позначилося і до підвищення інфляції вищої освіти [11].

Типовими проблемними чинниками в оптимальному виборі професійної зайнятості в професійній залученості молоді можна назвати:

- високий рівень безробіття та низьку оплату праці;
- низький рівень затребуваності працівників розумової діяльності та високий рівень затребуваності «непривабливих» професій із високим рівнем фізичної діяльності;
- наявність невідповідності освітніх знань та навичок до потреб роботодавця;
- ринкова мінливість (надлишок одних, дефіцит інших) у попиті на набуті професії та їх пропозицій, необґрунтоване замовлення фахівців, незатребуваних на ринку праці України позбуває можливості первинної професійної самореалізації;
- недосконалість організаційно-управлінських та регулятивних механізмів ринку праці та сфери зайнятості та розбалансованість ринку праці та освітніх послуг;
- підвищення ознак домінуванням роботодавця на ринку праці;
- зростання неформальної зайнятості) [11].

Щодо самозайнятості, то, на шляху до відкриття власної справи, молоде покоління також зустрічається з великою кількістю різних проблем. Як і раніше, вони пов'язані як із фінансовою, так й освітньою стороною питання, недостатнім об'ємом (відсутністю) стартового капіталу, обмеженим рівнем фінансових та

виробничих відносин, що обумовлено нетривалим терміном власної роботи та недостатньою кількістю навичок. Аналіз цієї проблематики свідчить, що наразі більшість регіонів України характеризується практичною відсутністю розвинених платформ, осередків реального стимулювання підприємницького потенціалу молоді [12]. Тому, діючою формою переорієнтації молоді є неформальна освіта, яка інтегровано забезпечує можливе і часткове протиставлення окремим вагомим соціальним проблемам для молоді.

Список використаних джерел:

1. Сірий Є. В. Війна як деструкція у формуванні життєвого потенціалу молоді: дослідження соціального самопочуття. Матеріали XIII Львівського соціологічного форуму «Творення нових соціальних порядків в умовах російсько-української війни» (5 квітня 2023 р.). С. 69–74.

2. Давыдова Н. М. Индивидуальная ситуация на рынке труда и стратегия занятости // *Общественные науки и современность*. 1999. №3. С. 13–24.

3. Зубок, Ю. А., Чупров, В. И. Социальная регуляция в условиях неопределенности. Теоретические и прикладные аспекты в исследовании молодежи // *Мониторинг общественного мнения*. 2008. №2. С.142–155.

4. Наумова Н.Ф. Жизненные стратегии человека в переходном обществе // *Социологический журнал*. 1995. № 2. С. 5–22.

5. Резник, Т. Е., Резник, Ю. М. Жизненные стратегии личности // *Социологические исследования*. 1995. № 12. С.101–108.

6. Чередниченко Г. А. Молодежь после получения среднего образования: образовательные и профессиональные траектории /Чередниченко Г. А. // *Вестник Института социологии*. 2011. №2. С. 67–86.

7. Сірий Є. В. Методологічні аспекти дослідження викликів війни в Україні як соціальної катастрофи // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції: «Особистість та суспільство в цифрову еру: психологічний вимір» НУ «Одеська юридична академія», 24 червня 2022 року. С. 234 – 238.

8. Сірий Є. В. Нові виклики у тематиці дослідження соціального становлення молоді та проблеми її самореалізації //Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «Соціологія – соціальна робота та соціальне забезпечення – регулювання соціальних проблем» (9–10 червня 2022 року, м. Львів). С.72–74.

9. Молодіжне лідерство і волонтерство в Україні. URL: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=73474

10. Сірий Є. В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії/ Навч. посіб. К.: Атіка, 2009. 492 с.

11. Сірий Є. Ексклюзивні чинники та ресурсні можливості молоді у фаховій самореалізації (з урахуванням соціальних викликів війни в Україні). «Соціологія – Соціальна робота та соціальне забезпечення: регулювання соціальних проблем». Збірник матеріалів XIII Міжнародної наукової конференції. Львів, 2023. 227 с.

12. Сірий Є. В. Ресурсні можливості молоді в оптимальному виборі професійної зайнятості (з врахуванням соціальних викликів сьогодення). Економіка. Управління. Інновації Випуск №1 (32), 2023.

Хачатуров Дмитро / Dmytro Khachaturov
аспірант Європейського університету
(м. Київ, Україна)

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ

CONDITION AND PROBLEMS OF UKRAINIAN YOUTH IN THE CONDITIONS OF WAR

Україна переживає складні часи у своєму розвитку, борючись за суверенітет та територіальну цілісність. Страждають всі верстви населення серед якого особливо потрібно виділити молодь як незахищену категорію. Саме молоді українці в умовах агресії зазнали потужного впливу, оскільки частина з них була змушена виїхати за кордон, а частина перебуває в Україні, але змушена навчатися чи працювати в складних умовах воєнного часу. Деякі з молодих людей також перебувають в лавах Збройних сил України, захищаючи свою